

Mocenský vzestup Kim Čong-ila v 70. letech dvacátého století ve světle československých archiválií

Pavla TICHÁ

Rise to Power of Kim Jong-Il in North Korea in the 70s of 20th Century in the Light of the Czechoslovak Archives

Abstract: This paper tries to catch the rise to power of Kim Jong Il in 1970s. That period was crucial for building his position among the North Korean nomenclature. In the 1970s he made several very important steps that helped him later not only to take over the leadership of DPRK but also to maintain his power until his death in December 2011. The Czechoslovak archives help to understand this process better. The employees of the Czechoslovak embassy followed the situation in DPRK very thoroughly. Their observations were very useful for this analysis. The 1970s development can be used as a comparison for the latest succession of Kim Jong Un.

Key Words: Kim Jong Il, Kim Jong Un, DPRK, Succession

Úvod

Československo bylo jednou ze zemí, která měla v dobách existence bývalého východního bloku v Korejské lidově demokratické republice (KDLR) nadstandardní zastoupení. Kromě velvyslanectví v Pchjongjangu byla i členem Dozorčí komise neutrálních států, ve které společně

s Polskou lidovou republikou, Švýcarskem a Švédskem dohlížela na příměří mezi oběma znesvářenými polovinami Korejského poloostrova. Díky tomuto výjimečnému zastoupení a také pečlivé práci československých zastupitelů skýtají archiválie Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky velmi podrobné informace a důležité postřehy o tamním dění a vývoji.

Jedním z důležitých aspektů 70. let v KLDR je mocenský vzestup Kim Čong-ila, nejstaršího syna severokorejského vůdce Kim Ir-sena. Je obecně známým faktem, že se oficiálně postavil do čela země po smrti svého otce v roce 1994. Jeho politická kariéra ale započala mnohem dříve, a to na přelomu 60. a 70. let; a právě v 70. letech podnikl několik klíčových kroků, které mu zajistily výjimečné postavení a strategickou pozici do dalších let. Tituláři československého velvyslanectví si vyměňovali důležitá fakta a postřehy se členy ostatních zahraničních úřadů. Mezi nejlépe informované, co se sledované problematiky mocenského vzestupu Kim Čong-ila týče, patřily sovětský, vietnamský a maďarský zahraniční úřad. Archivní výzkum byl prováděn od října 2011 do května 2012 v Archivu MZV ČR.

Vzestup Kim Čong-ila

Už samotný vstup Kim Čong-ila do struktur Korejské strany práce (KSP) na konci 60. let byl pro mnohé překvapením. Podle výpovědí některých jeho spolužáků z univerzity Kim Čong-il během studií nikdy nejevil o politiku zájem a také zahájení jeho politické kariéry nemuselo ještě automaticky znamenat pomýšlení na místo nejvyšší. V dokumentech se na počátku 70. let objevuje tvrzení o vážnějším, ale blíže nespecifikovaném onemocnění Kim Ir-sena. Můžeme se tak domnívat, že právě tato událost přiměla některé funkcionáře, včetně Kim Čong-ila, přemýšlet o možném vhodném budoucím severokorejském nástupci. Kromě Kim Čong-ila samotného se o tento post chtěli ucházet ještě nejméně dva výrazní konkurenti, a to jeho nevlastní matka Kim Song-ae a jeho strýc, mladší bratr jeho otce, Kim Jong-džu. Oba dva měli na rozdíl od Kima mladšího na začátku 70. let v rámci stranické hierarchie vybudovanou v podstatě pevnou pozici. Kim Song-ae

byla členkou Ústředního výboru KSP, dále členkou stálého výboru Národního lidového shromáždění a také stála v čele velmi významné organizace Korejského svazu demokratických žen. V archivních dokumentech se v první polovině 70. let mluví o vzrůstajícím vlivu Kim Song-ae. Tituláři si všímají i její prezentace v médiích ve své analýze o změnách, které v roce 1973 v KLDŘ zaznamenali: „Vysoko vyzdviho-
vaná je i jeho (Kim Ir-senova) manželka Kim Song-e. Prostředky ma-
sové komunikace jí dělají velkou publicitu, většinou se jedná o články
a fotografie v časopisech a hlavně v těch, které se posílají za hranice,
televize zveřejňuje záběry z návštěvy ulice Čcholima, zemědělských
družstev, dětských jeslí, škol a podobných. Nedávná návštěva man-
želky prezidenta Mauretánské islámské republiky paní Marien Dada
měla právě posloužit k tomu, aby ukázala, že manželka Kim Ir-sena je
schopna vykonávat státní funkce.“¹

Mezi zástupci zahraničních úřadů se proto spekulovalo o tom, že by Kim Ir-senova manželka měla zaujmout vyšší pozici v rámci stranické hierarchie.² Z jiných zdrojů pak víme, že se kromě sebe snažila prosadit do vysokých funkcí i své děti, i ony tedy byly pro Kim Čong-ila poten-
cionální hrozbou. Mluvílo se hlavně o jeho dvou nevlastních bratrech,
nakonec však do politiky KLDŘ nezasáhli. Jeden z nich dokonce na-
trvalo odešel do zahraničí.

Kolem roku 1973 se však Kim Song-ae z veřejného života i medi-
ální propagandy vytrácí. Zajímavý je v tomto případě hlavně záznam
z rozhovoru s Kim Song-ae během večere pořádané na počest příjez-
du předsedkyně čs. Svazu žen paní Kabrhelové. Postřehy českosloven-
ských titulářů jsou velmi cenné. Kim Song-ae se prý snažila sama sebe
jistým způsobem upozadit, zlehčovat svou roli v rámci severokorejské-
ho politického systému, když tvrdila, že ona sama, ač do té doby hlavní
představitelka Korejského svazu demokratických žen, se aktivně práce
této organizace neúčastní, „že jen občas do svazu ve svém volném čase
někdy přichází a dává své připomínky“.³ Dokonce vyzdvihovala práci
a schopnosti svého nejstaršího syna Kim Čong-ila. V závěru dopisu si
čs. titulář všímá také toho, že dokonce „překladatel I Čchun muk, který
je jinak vůči korejským představitelům velmi uctivý, používal při pře-
kladu vůči Kim Song-ae jen průměrně zdvořilých gramatických tvarů

(...) zdá se, že I Čchun muk byl přímo instruován, aby postavení Kim Song-ae snižoval.“⁴

Upozadování Kim Song-ae, i velebení nevlastního syna Kim Čong-ila, přestože se vědělo, že mezi sebou neměli dobrý vztah, zavdává důvod ke spekulacím o možném vzrůstajícím vlivu Kim Čong-ila a jeho snaze odstranit své potencionální protivníky. Tento fakt potvrzuje dokument z října 1974. Jedná se o záznam z rozhovoru tajemníka čs. zahraničního úřadu Suchého a dopisovatele moskevské *Pravdy* Klučikova. Dopisovatel *Pravdy* informuje o tom, že na zasedání politbyra někdy v srpnu 1974 vystoupil v té době tajemník strany Kim Čong-il velmi ostře proti své nevlastní matce a obvinil ji z toho, že si neprávem přivlastňuje revoluční zásluhy, které náležely jen jeho matce, první manželce Kim Ir-sena, Kim Čong-suk. Kim Čong-il se snažil postavení Kim Song-ae snížit právě argumentací o chybějících revolučních zásluhách a na tomto zasedání mělo také „být přijato usnesení politbyra ÚV KSP, aby manželce KISa, která zemřela v roce 1949, byla věnována osobitá pozornost“.⁵ Úzký kruh kolem Kim Ir-sena již od konce 60. let tvořili výhradně bývalí mandžušští partyzáni, tedy Kim Ir-senova frakce Korejské strany práce, která po několika vlnách čistek byla v podstatě jedinou povolenou v rámci strany. Kim Song-ae, která se zřejmě chtěla ve stranické hierarchii posunout výše, žádné zásluhy v boji za svobodu korejského národa neměla a Kim Čong-il tohoto faktu uměl dokonale využít.

Dalším potencionálním kandidátem na post budoucího lídra KILDR byl již zmíněný Kim Jong-džu. I on měl na začátku 70. let již významnou pozici a určitý vliv na dění v KILDR. Je o něm známo, že v letech 1947–1952 studoval v Sovětském svazu, od roku 1952 působil v ústředním výboru KSP, od roku 1959 byl vedoucím organizačního a instruktorského oddělení. Na počátku roku 1973 se ale z politické scény vytrácí; všímají si toho i zahraniční tituláři a spekulují o možných důvodech. Sovětský zástupce předává informaci, že je Kim Jong-džu těžce nemocen, mluví se o tuberkulóze a léčebném pobytu ve Francii. Jiná informace, která přišla o několik měsíců později, konkrétně v květnu roku 1973 od egyptského chargé d'affaires, toto tvrzení ale vyvracela. Kim Jong-džu byl prý viděn na jednání ve Švýcarsku a nevykazoval žádné

známky jakéhokoli onemocnění. Možností tedy zůstává opět i tlak vyvíjený Kim Čong-ilem. Kim Jong-džu v 70. letech opravdu úplně zmizel z politického života. 25. 5. 1974 navštívil československé velvyslanectví zástupce Vietnamské demokratické republiky a předal titulářům informaci o tom, „že Kim Čong-il se stal členem politbyra ÚV KSP namísto svého strýce“.⁶ Další post, který Kim Jong-džu opustil, a to vedoucího oddělení ÚV KSP pro politiku vůči Korejské republice, podle informací vietnamského ataše obsadil sám Kim Čong-il sobě loajálním člověkem. Tyto informace tedy mohou vypovídat o jistém tlaku, který na strýce jeho synovec vyvíjel, aby ho odstavil od jeho vlivu.⁷

Ruku v ruce se snižujícím se vlivem Kim Song-ae a Kim Jong-džua v první polovině 70. let stoupá vliv Kim Čong-ila. Jak napsal jeden z československých titulářů ve své analýze o *Postavení a vzestupu Kim Čong-ila v roce 1974*: „Nástup Kim Čong-ila do politického života se stal nespornou skutečností.“⁸ Politický vzestup je dobře dokumentovatelný na vytváření a rozšiřování kultu osobnosti Kim Čong-ila, jeho matky a dokonce i širšího okruhu rodiny, např. rodičů Kim Ir-sena, i změn v kultu osobnosti Kim Ir-sena samotného. Z dokumentů je zjevné, že kolem roku 1974 se po celé zemi začínají šířit zvěsti o mimořádných schopnostech mladého Kima, jsou organizována masová shromáždění a diskusní vystoupení na jeho podporu, na některých místech je kromě slibu věrnosti Kim Ir-senovi skládán i slib jeho synovi. Tituláři si také všímají, v první polovině 70. let ještě ne tak častého, výskytu dvojportrétů obou Kimů nebo přítomnosti panelů s Kim Čong-ilovými výroky umístěných v budovách některých stranických orgánů. Na podzim roku 1974 se začíná v médiích objevovat pojem ústředí strany, které podle spekulací „bylo považováno za orgán odpovídající dlouhodobé společné vládě Kim Ir-sena a jeho syna“.⁹ Větší prostor byl Kim Čong-ilovi věnován i v médiích. Objevují se fotky, na kterých udílí rozkazy. Pozornosti se stále více dostávalo také jeho matce Kim Čong-suk. Hlavním motivem oslav byly její revoluční zásluhy. Dokumenty si všímají zvýšené propagaci Kim Čong-suk a uvádějí několik konkrétních případů: „... v pchjongjangských divadlech je umístěn obraz znázorňující jeho (Kim Čong-ilovu) matku, četné delegace (zejména základní organizace svazu žen) přinášejí záplavu květin k jejímu hrobu na Tesongsanu

v Pchjongjangu u příležitosti jejích 55. narozenin 24. 12. 1974, v pořadu souboru pchjongjangského pionýrského paláce na podzim 1974 bylo zařazeno vystoupení o Kim Čong-suk¹⁰

Kromě intenzivnější propagace celé Kimovy rodiny zlepšoval Kim Čong-il i své postavení v rámci strany. Vědělo se, že přibližně od března roku 1974 „přešel na úsek vnitrostranické práce a odpovídá za organizačně instruktorské oddělení ÚV KSP“,¹¹ velel prý i osobní ochraně svého otce a funkcí pomalu přibývalo, není však zcela jasné, které z nich si ponechával a které nikoli.

Jedním z Kim Čong-ilových úkolů bylo řízení týmů Tří revolucí, ač tato problematika oficiálně spadala pod jeho otce. Týmy složené převážně ze studentů byly vysílány po celé zemi, aby vymýtily staré myšlení, a pomohly tak zmodernizovat zemi. Oficiálně bylo proklamováno, že „uběhlo již 30 let a ideová úroveň těchto starých funkcionářů nestačí požadavkům revoluce v KLDR“. ¹² V praxi měly třírevoluční týmy hlavně rozšířit myšlení, tak jako proklamoval Kim Čong-il. Informace o 10. plenárním zasedání 5. funkčního období ÚV KSP poskytnuté československému velvyslanectví potvrzují tento úkol: „Na plénu byly dány úkoly pro urychlování ideologického sjednocování v zájmu monochromatizace celé společnosti ideologií čučche.“¹³ Hnutí Tří revolucí mělo přinést změny ve třech oblastech – kulturní, technické a ideologické, z čehož na tu poslední byl kladen největší důraz. Celé pojetí a realizace připomínají kulturní revoluci v Číně, inspirace je v tomto případě opravdu nápadná a nemálo o tom diskutovali i tehdejší zahraniční tituláři. Navíc to nebylo poprvé, kdy k takovému napodobování došlo.¹⁴

Myšlení čučche,¹⁵ jehož mlhavé počátky najdeme v 50. letech dvacátého století, kdy bylo proklamováno jako adaptace marxismu-leninismu na specifické korejské podmínky, se postupně stalo v podstatě vágně definovaným ideologickým konceptem používaným k ospravedlnění nejrůznějších kroků severokorejské nomenklatury a dobře také posloužilo k vyzdvihování osoby Kim Ir-sena, označovaného za jejího autora. Kim Čong-il otci roli geniálního myslitele, otce čučche, ponechal, ale současně sám sebe pasoval do role jejího nejvhodnějšího interpreta. Týmy Tří revolucí měly tedy mimo jiné také velmi důležitou úlohu, a to šířit dobré zvěsti o mladém synovi Kim Ir-sena, o jeho

schopnostech, nadání a zásluhách, vzbudit v lidech důvěru k do té doby neznámému mladému funkcionáři a současně umlčet odpůrce, které se z některých severokorejských regionálních organizací odvážili proti chystanému nástupnictví Kim Čong-ila protestovat. Že se pověst mladého Kima jako nejlepšího znalce a vykladatele ideologie čučche uchytila, deklaruje např. dopis zaslaný Kim Čong-ilovi k novému roku metalurgickým závodem Kim Ček v Čondžinu, který je věnován „nejopravdovějšímu uskutečňovateli revolučních idejí čučche, přímému dědici revolučního díla“¹⁶ a děkuje se mu zato, že ještě více prohlubuje a rozvíjí velké revoluční teorie i že otvírá „novou éru kimir-senismu“.¹⁷ V dokumentech se také objevuje tvrzení, že řízení těchto týmů má být poslední zkouškou Kim Čong-ila před jeho nástupem k moci.

Sultanistické rysy severokorejského režimu

Jedním z hlavních rysů 70. let je tedy znatelný nástup Kim Čong-ila k moci. S tím souvisí ještě jeden aspekt. Již zde byla řeč o některých členech Kimovy rodiny, kteří zastávali nejrůznější funkce v rámci korejského politického systému. V listopadu 1973 navštívil československé velvyslanectví velvyslanec Vietnamské demokratické republiky a zmínil se právě o členech Kimovy rodiny; tituláři zaznamenali jeho výpověď takto: „Řekl, že Kim Ir-sen se opírá o špiclování. Lidé jsou prý nespokojeni, avšak bojí se mluvit. K upevnění svého postavení re-zestavil Kim Ir-sen příslušníky své rodiny a své věrné na odpovědná místa. Dcera je tajemnicí ÚV, neter = manželka Ho Dama (soudružka Kim Dže-suk) je místopředsedkyně ÚV odborů, bratr manželky Kim Song-e je místopředseda pchjongjangského lidového výboru a zabývá se prognosami budoucí konfederace Korjo.“¹⁸

Tituláři tuto skutečnost reflektují v dokumentech a dokonce se na tento – pro komunistické státy neobvyklý úkaz – záměrně zaměřují. Máme tak k dispozici podrobné informace o tom, kdo se na které pozici objevoval, a seznam těchto jmen je celkem obsáhlý. Potvrzuje tak dovršení procesu sultanizace režimu.

Pojem sultanismus použil ve své typologii nedemokratických režimů komparativní politolog Juan Linz. Spíše než o sultanistickém režimu je

vhodnější mluvit o sultanistických rysech, které můžeme ve větším či menším počtu u režimu identifikovat. Režim KLDŘ se za své dlouholeté existence vyvíjel a proměňoval. V typicky totalitním režimu, kterým KLDŘ byla v 50. a 60. letech, lze už na konci let šedesátých, po dovršení konsolidace moci téměř výhradně v rukou Kim Ir-sena, identifikovat i jeden ze sultanistických rysů, který souvisí s dosazováním rodinných příslušníků na důležité stranické pozice. Pro Linze je jedním z hlavních sultanistických rysů „prominentní role rodinných příslušníků“ (Chehabi, 1998, s. 15), hlavně manželky, doplněná o tendenci k dynasticismu. Proces sultanizace je pak potvrzen dědičným nástupnictvím z otce na syna v roce 1994 a následně i nedávným nástupem Kim Čong-ilova syna do čela země po jeho smrti v prosinci roku 2011.

Závěr

Fakt, že už podruhé vedení KLDŘ přikročilo k dědičnému nástupnictví, zavdává nejeden důvod alespoň ke krátkému srovnání těchto dvou případů. Z předchozího popisu části Kimovy cesty za nástupnictvím, které se nakonec ukázalo být úspěšné, na první pohled vyplývá, že s přebíráním určité části moci a dohledem nad severokorejským režimem začal Kim Čong-il více než 20 let před tím, než jeho otec zemřel. Na této dlouhé cestě odstranil své potencionální protivníky a chopil se strategických pozic, jako např. kontroly nad propagandou a ideologií, aby sám sebe pasoval do role nejvhodnějšího kandidáta na příštího vůdce KLDŘ. Postupně přebíral kontrolu. Tento proces probíhal samozřejmě i v 80. letech a vyvrcholil po roce 1994. Kim Čong-ilův syn Kim Čong-un takto dlouhou cestu k nástupnictví neabsolvoval. Že se začíná vytvářet kult osobnosti budoucího nástupce, začalo být jasné kolem roku 2009. Byl to jeden z prvních důkazů pro zahraniční pozorovatele, když „v září roku 2009 tchajwanský turista vyfotil plakát, který gratuloval severokorejským masám k tomu, že mají nejen Drahého generála, který se o ně stará, ale také Mladého generála“ (Myers, 2011, s. 55). Čas na vybudování silné pozice v rámci režimu, která by mu zajistila udržení moci v jeho rukou, tedy neměl, jelikož jeho otec zemřel přibližně o dva roky později. Přesto se režim po smrti Kim Čong-ila a nástupu

Kim Čong-una do čela země zdá být stabilní. Můžeme tak v tomto případě uvažovat o rozdílnostech uvedených dvou situací. Zatímco Kim Čong-il si pozici v rámci režimu vydobyl a udržel, stal se de facto vůdcem KLDŘ, jeho syn takovou možnost neměl, výběr budoucího následníka přišel z Kim Čong-illovy strany příliš pozdě. Spíše než o lídrovi, můžeme o Kim Čong-unovi uvažovat jako o symbolu v čele země, který je logickým vyústěním severokorejské propagandy kladoucí důraz na výjimečnost celého Kimova klanu.

Poznámky:

- ¹ Archiv MZV ČŘ, TO-T Korea 1970-74, kr. 1, Správa o vnitropolitické situaci v KLDŘ.
- ² Tuto informaci přinesl na československé velvyslanectví velvyslanec Vietnamské demokratické republiky v KLDŘ Le Dong.
- ³ Archiv MZV ČŘ, TO-T Korea, 1970-74, kr. 5, Záznam o návštěvě uskutečněné dne 10. 11. 1974.
- ⁴ Tamtéž.
- ⁵ Tamtéž.
- ⁶ Archiv MZV ČŘ, TO-T Korea, 1970-74, kr.5, Záznam o návštěvě uskutečněné dne 25. 5. 1974.
- ⁷ Přestože se konec Kim Jong-džuovy politické kariéry zdál být definitivní, vrátil se zpět na počátku 90. let dvacátého století a dodnes ve vysoké politice KLDŘ působí, přežil nejen svého bratra, ale i synovce.
- ⁸ Archiv MZV ČŘ, TO-T Korea, 1975-79, kr. 2, Postavení a význam Kim Čong-ila – syna presidenta KDLŘ.
- ⁹ Tamtéž.
- ¹⁰ Tamtéž.
- ¹¹ Archiv MZV ČŘ, TO-T KLDŘ, 1975-79, kr. 5, Zpráva o informaci poskytnuté všem spřáteleným zemím (mimo ČLR a ALŘ) o úkolech vyslaných skupin pro provádění tří revolucí: a) ideologické b) kulturní c) technické.
- ¹² Tamtéž.
- ¹³ Archiv MZV ČŘ, TO-T KLDŘ, 1975-79, Informace o 10. plenárním zasedání 5. funkčního období ÚV KSP poskytnuté čs. velvyslanci na ÚV KSP 1. března 1975.
- ¹⁴ KLDŘ se také inspirovala čínským Velkým skokem, když ve druhé polovině 50. let vyhlásila tzv. Hnutí Čchollima.

- ¹⁵ Výraz čučche pochází z japonštiny. Je překládán několika způsoby, nejčastěji jako soběstačnost.
- ¹⁶ Archiv MZV ČR, TO-T KLDK, 1975-79, Dopis – Drahému vedoucímu s. Kim Čong-ilovi, příloha k čj. 01007/75.
- ¹⁷ Tamtéž.
- ¹⁸ Archiv MZV ČR, TO-T Korea, 1970-74, Zápis z rozhovoru uskutečněného dne 3. 11. 1973.

Prameny a literatura:

Archiv MZV ČR, TO-T Korea 1970-74.

Archiv MZV ČR, TO-T KLDK, 1975-79.

CHEHABI, H., LINZ, J. J. *Sultanistic regimes*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1998.

MYERS, B. *The Cleanest Race: How North Koreans See Themselves – and Why It Matters*. Brooklyn, N. Y.: Melville House Pub., 2011.

Kontakt na autorku příspěvku:

Mgr. Pavla Tichá

Ústav politologie

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

U Kříže 8

158 00 Praha 5

e-mail: pvl.ticha@gmail.com